

izogniti nekaterim sorodstvenim oznakam in omembam same sebe, se mora bralec sam potruditi, da razvozlja, kdo pravzaprav so ti ljudje in v kakšnem medsebojnem sorodstvu so. Največ nejasnosti je povzročila z izogibanjem prvi osebi ednine, ko namesto »jaz« pravi enkrat »avtorica«, drugič »vnukinja«, tretjič »hčerka.« Potem ko bralec v prvih poglavjih počasi nekako poveže osebe v eni rodovini, sreča spet nove ljudi, družine, domačije, katerih zveze s prvimi ne vidi, gre pa le za sorodnike po očetu, za razliko od prejšnjih, maminih. Gre za dve rodovini, ki sta se združili s poroko avtoričinih staršev. Zdi se mi, da tudi naslov ni ustrezen, kajti v knjigi so zgodbe posameznikov, ki so pripadali dvema rodbinama, in številnim družinam. V naslovu so izpostavljene štiri matere in res so med nastopajočimi štiri matere, a so še številne druge osebe, ki so jih pisci (mož in oče, hči in sestra, oče, oče, hči) srečevali, se nanje navezali, jih ljubili, živeli z njimi, skrbeli, se bali in z njimi trpeli. Še posebej izrazito je nesorazmerje med uvodom, ki nas pripravi na štiri ljubeče matere, in prvim poglavjem, kjer nas osupnejo silovita dobrot, skrbnost in ljubezen očeta. Zdi se mi, da se je avtorici zgodilo to, kar se etnologom mnogokrat, če v nekem gradivu vidimo že od samega začetka predvsem nekaj, kar nas pritegne, gane ali kako drugače vznemiri, temu damo poudarek, celo naslov, nato pa med delom in pisanjem niti ne opazimo, da začetni poudarki niso več na mestu.

Etnološka sistematika je bila avtorici v oporo, menim pa, da jo omenja po nepotrebem, tako kot etnološki pisci često premostijo zastoje v pisanju s sklicevanjem na sistematiko, tako da bralcem povedo, kam nekaj spada in pozabijo, da razglabljanje o etnološki sistematiki teh ne zanima. Tako na primer na začetku poglavja o vremenu pravi:

»Stavbarstvo, gospodarstvo, prehrana, oblačilna kultura so poglavja iz materialne kulture. Glede na veliko odvisnost vsega tega od vremenskih razmer bi lahko vključili sem tudi vreme, vendar ga je zaradi tudi metaforizirane rabe pojma mogoče navezati tudi na socialno kulturo.« (str. 65) Sredi toka pripovedi nasilno delujejo stavki kot: »po etnološki sistematiki (gre za novice iz sošeske, op. avt.) sodijo večinoma v socialno kulturo« (str. 111).

Zanemarljive pomanjkljivosti knjige so nastale največ zato, ker gre za gradivo, ki je kljub temu, da je v istem družinskem arhivu, zelo večplastno, raznorodno in ker se avtorica pač ni želela osebno izpostaviti. Napisala je zelo izvirno, zanimivo knjigo, saj je iz pisem, zapisnika in črtic približala osebnosti piscev, sestavila zgodbi dveh rodov in ustvarila nekakšno žirovsko mikro kroniko 20. stoletja ali vsaj neverjetno dragocen kamenček v njenem mozaiku.

Mojca Ravnik

»SPOMINČICE«. Življenjske pripovedi iz Spodnje Savinjske doline. Center za socialno delo Žalec, Griže 1998, 195 strani.

Dobili smo bogato in vsebinsko pestro ter izredno povedno delo, ki je nastalo na pobudo in pod mentorstvom gospe Irene Pražnikar v eni izmed samopomočnih skupin, ki obstajajo in delujejo na območju žalskega Centra za socialno delo od leta 1990 dalje. Knjiga nazorno in plastično, čeprav tu in tam z okorelo, pa vendarle preprosto in kleno in vsem razumljivo govorico prikazuje nekdanji vsakdanji utrip našega življenja v 20. stoletju. Kdor koli bo hotel in želel s trezno in objektivno besedo naslikati in uokviriti socialno in gospodarsko podobo Slovenije in njenih posameznih predelov

(pokrajin), kakršna je zarisana v načinu življenja posameznih socialnih slojev in družbe kot celote, ne bo mogel neprizadeto mimo dela, kakršne so savinjske »SPOMINČICE«.

Knjižo, ki je opremljena s številnimi dokumentarnimi fotografijami (in tudi te so vredne posebnega študija in razmisleka o naši preteklosti), je z opisi lastnih življenjskih poti, doživetji in izkušnjami napolnilo deset članic – sodelavk samopomočnih skupin »Dobra misel«, »Lipa« in »Spominčice«. V uvodnem delu so natisnjeni štirje prispevki, ki prikazujejo namen in pomen tedenskih srečanj prej navedenih samopomočnih skupin. Pregledno je nakazana demografska podoba naše države, ki postaja s čedalje večjim deležem ostarelega prebivalstva, podobna zahodnoevropskim deželam. Obenem pa so nanizane možnosti, oblike in potrebe samopomoči, ki je za stare ljudi nadomestek nekdanje družine. Dr. J. Ramovš je s priložnostnim zapisom, Spominčicam na pot, počastil izdajo knjige in med drugim poudaril, da je »... naša današnja srednja generacija ... priča zatonu tisočletne tradicionalne kmečko-obrtniško-stanovske kulture« (str. 19). F. Ježovnik pa je prispeval krajši zemljepisno-zgodovinski oris krajevne skupnosti Griže; v prikazu je izpadlo naselje Pongrac.

Osrednji, vsebinsko bogat in raznolik del knjige sestavlja deset prikazov »življenjskega kroga« s posameznimi veselimi pa tudi trpkimi spomini. Pripovedi oziroma zapisi desetih, danes starejših Grižank, ki so dejavno vključene v skupino za samopomoč, presegajo običajne vsakdanje spomine na nepovratno preteklost, ki je del našega vsakdanjika. Z njihovimi pripovedmi oživijo pred nami (vsaj) štiri generacije, ki so s svojim delom, z uresničevanjem svojih nekdanjih otroških sanj, nemalo prispevale k napredku in razvoju ter korenitim spremembam socialne, gospodarske, kulturne in sploh civilizacijske podobe naših krajev in pokrajin. Ob tem pa ne smemo prezreti, da avtorice prispevkov v »Spominčicah« izhajajo iz osmih različnih krajev (območij), ki so bili s svojim gospodarskim potencialom, stopnjo splošne razvitosti in razgledanosti na različnih kakovostnih ravneh. Z različnim krajevnim poreklom avtoric oziroma zapisovalk spominov je razgrnjena pred nas pisana raznolikost in posebnosti krajev in predelov, kjer so korenine njihovih domov in spomini na otroštvo. Vsak pozorni bralec bo zaznal nekdanji »umirjeni« utrip prekmurske vasi (Dolnja Bistrica) pa hribovskega sveta okrog Kalobja (Vodice), Rifengozda, Škarnic pri Dobju ter v rudarskih krajih med Kotečnikom (772 m), Gozdnikom (1090 m), Bukovico (584 m) in Golavo (836 m) ter Savinjo, ki je na severu.

Z orisom življenjskih usod posameznic dobivamo širok in nenavadno nazoren vpogled v tiste vsakdanje sestavine in vzvode življenja, ki so zaznamovali posameznico in predstavljajo trdno podstat vsej njeni življenjski poti. Pripovedovalke so nam v svojih prispevkih natresle in osvetlile premnoga dejstva, tu in tam čisto vsakdanje in preproste utrinke iz minulosti, ki pa lahko predstavljajo strokovnjaku oporo ali celo vzpodbudo in izhodišče za razmislek o poteh in smereh socialne, poklicne in prostorske mobilnosti posameznika ali posameznih socialnih slojev našega podeželskega prebivalstva.

V zapisanih pripovedih je zarisano socialno poreklo staršev in bližnjih sorodnikov, otroštvo pa čas osnovnošolskega izobraževanja. Skromne gmotne razmere, ki so med obema vojnama prevladovali na našem podeželju, še zlasti v odmaknjenih in zaostalih območjih, pa nepotešena sla po boljšem življenju so tiste spontane spodbude, ki so usmerjale mlade ljudi k izseljevanju in iskanju novih zaposlitev v gospodarsko razvitejših predelih. Mnogim osnovnošolska izobrazba ni več zadostovala za opravljanje dela v najrazličnejših nekmetijskih dejavnostih. Domala vse pripovedi nam razkrivajo pota in načine pri ustvarjanju novih družinskih skupnosti, ki so se v prvih letih po 2. svetovni vojni na najrazličnejše načine, predvsem z delavnostjo in iznajdljivostjo, s

skromnostjo in odrekanjem prebijale skozi vsakdanje življenje. Z orisom njihovega vsakdana, ki je bil razpet med delovnim mestom in družinskim življenjem, pa spoznavamo tudi neštete radosti, ki so jih prinašali v domove novorojenčki, otroci in vnuki kakor tudi nešteti novodobni gospodinjski pripomočki. Skratka, opisane življenjske poti desetih današnjih Grižank in Migojničank, ki izhajajo iz različnih slovenskih pokrajin in imajo skoraj vse enako oziroma vsaj podobno socialno poreklo, neposredno izpričujejo in zarisujejo pota in smeri socialno-poklicne preobrazbe našega podeželskega prebivalstva v obdobju deagrarizacije in industrializacije.

Knjiga Spominčice nam s svojimi spoznanji, doživetji, neokrnjenimi vrednotami ponuja v razmislek različice razkroja nekdanje avtarkične kmečke družine (in družbe) in številne težave, poti in stranpoti nastanka in razvoja naše današnje industrijske družbe, ki je z deagrarizacijo spremenila socialno in fiziognomsko podobo našega podeželja. In prav tega se pravzaprav še ne zavedamo v polni meri. – Kdorkoli bo poskušal predstaviti celotno podobo griško-libojsko-zabukoviškega industrijsko-premogovnega območja, bo moral poseči v spreminjanje socialne strukture in razvozlati krajevno-regionalno poreklo tamkajšnjega prebivalstva. Kajti neizpodbitno je namreč, da tudi priseljenci prinašajo na doselitvena območja nekaj svojih avtentičnih oblik in pojavov iz vsakdanjega načina svojega življenja iz svojih prejšnjih krajev, in se sčasoma integrirajo v novo okolje.

V knjigi pa med drugim pogrešam še kakšno izpoved moškega, s čimer bi postala njena vsebina zanimivejša in privlačnejša. Kajti vsak član družine, tako moški kot ženska, sta vsak s svojega vidika doživljala in spremljala »postaje« na svoji življenjski poti. Zdi se, da je tu in tam del kakšne pripovedi premalo natančen in krajevno nedoločljiv. Prepričan pa sem, da bi tudi z navedbo domačega hišnega imena, ki je ponekod izostalo, obogatili pripoved in s tem tudi oteli pozabi marsikatero zemljepisno ime. Tu in tam pogrešam večjo natančnost pri naštevanju posameznih članov družine v okviru rodu (npr. zakaj ne bi večkrat uporabili terminov: stric in teta, nečak in nečakinja, svak in svakinja, vnuk ali pravnuk itd.).

Pripovedi so objavljene v knjigi po abecednem zaporedju imen avtoric – pripovedovalk. Pri tem pa ugotavljam, da je prišlo pri dveh do različic: npr. Nežka in Nežika (str. 88 in 89), Slava in Slavica (str. 135). Tudi jezikovni pregled posameznih besedil bi zaslužil tu in tam skrbnejšo roko.

Skratka, knjiga »Spominčice« nam ponuja dragocene drobce in pomembno gradivo za razmislek o naših naseljih in njihovih ljudeh. V vseh desetih zgodbah so zarisane usode posameznih rodov in družin s poudarkom na generaciji, iz katere izvirajo avtorice objavljenih zapiskov. (Rojstne letnice avtoric spominov so razpete med letoma 1917 in 1939). Ob vsem tem pa si lahko samo iskreno želimo, da bi tudi iz drugih krajev Savinjske doline dobili podrobna ter podobna pričevanja.

Milan Natek

MÁTYÁS, AZ IGAZSÁGOS, (Pravični Mátyás), Ildikó Kríza, urednica serije: Ilona Nagy, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990, 231 str.

Obsežna zbirka je del serije zbirk za otroke *Pravljice, povedke in zgodbe*. Besedila je izbrala Ildikó Kríza, ki je napisala tudi spremno besedo, in tako nadaljevala tradicijo svoje družine, ki se je že od srede 19. stoletja ukvarjala z zbiranjem, zapisovanjem in opisovanjem ljudskega izročila.